KARTA 4.1. WAŻNOŚĆ TEGO, CO NAS OTACZA

ZADANIE 1.

Przyporządkuj sytuacje do rodzaju doświadczenia. Wpisz oznaczenie literowe zdań obok podanych nazw.

A. Ten lekarz, czerpiąc ze swego doświadczenia, potrafi szybko diagnozować choroby układu krążenia.

B. Doświadczenie wojenne pozostawia ślad w żołnierzach.

C. Zwiedzający wystawę mogą się zachwycić pięknem nowych form artystycznych.

D. Cezary Baryka podczas śpiewu doświadczył obecności innego wymiaru, który go jakby pochłonął.

E. Nie jesteśmy w stanie przeprowadzić doświadczenia, które potwierdziłoby istnienie istot pozaziemskich.

F. Podczas zwiedzania muzeum natrafiliśmy na dawne przedmioty, które jakby do nas przemówiły, uświadamiając nam, jak podobni jesteśmy do ludzi żyjących wiele lat temu.

G. Widząc, że koleżanka dostała lepszą ocenę, zacząłem jej zazdrościć.

Doświadczenie religijne .....

Doświadczenie historyczne .....

Doświadczenie jako procedura badawcza .....

Doświadczenie estetyczne .....

Doświadczenie wewnętrzne .....

Doświadczenie jako przeżycie .....

Doświadczenie jako sprawność .....

MATERIAŁ DO ZADAŃ 2. I 3.

W filozofii moralności relatywizm jest często mieszany z subiektywizmem, a obiektywizm przeciwstawia się na przemian bądź pierwszemu, bądź drugiemu stanowisku. To pomieszanie terminów bierze się zapewne stąd, że absolutyzm przestał w etyce oznaczać stanowisko zakładające, że wartości mają charakter bezwzględny, a więc niezależny od podmiotu, okoliczności itd., lecz jest określeniem używanym w odniesieniu do stanowisk przyjmujących, że istnieje jakiś absolut etyczny, tzn. doskonały byt dostarczający ostatecznego kryterium wartości moralnych. […] *W artykule tym wszystkie cztery terminy: relatywizm, subiektywizm, obiektywizm i absolutyzm używane będą inaczej, a więc przez relatywizm rozumieć będę stanowisko uznające, że wartości są opisywane w zdaniach typu „x jest dobre dla y"; przez subiektywizm, że wartości są zależne od podmiotu; przez obiektywizm, że nie są zależne od podmiotu; przez absolutyzm, że opisywane są w zdaniach typu „x jest dobre".*

J. Hołówka, *Relatywizm i obiektywizm etyczny*, [w:] „Etyka" 17 (1979), s. 7.

ZADANIE 2.

Wymień pojęcia filozoficzne, które omawia autor artykułu.

– .....

– .....

– .....

– .....

ZADANIE 3.

Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli zdanie jest fałszywe.

1.	Subiektywizm i relatywizm na gruncie etyki są synonimami.	P	F
2.	Absolutyzm w etyce na przestrzeni czasu oznaczał zarówno sytuację uznania wartości za istniejące bez względu na okoliczności i człowieka, jak i stanowisko mówiące o istnieniu instancji wyznaczającej kryteria, według których oceniamy, czy coś jest wartościowe.	P	F
3.	Subiektywizm przyjmuje, że wartości nie są zależne od podmiotu.	P	F
4.	Obiektywizm jest w etyce przeciwstawiany zarówno subiektywizmowi, jak i relatywizmowi.	P	F

ZADANIE 4.

Zinterpretuj w kontekście subiektywizmu etycznego powiedzenie: *Punkt widzenia zależy od punktu siedzenia.*

.....

.....

ZADANIE 5.

W obrębie prawa uznaje się obiektywność pewnych wartości, które są chronione sankcją karną (np. pozbawienie wolności za kradzież jest wyrazem poszanowania własności prywatnej). Wymień trzy wartości chronione przez prawo. Sprawdź, jakie sankcje grożą za wykroczenie przeciwko nim i porównaj, która z wymienionych jest chroniona wyższą sankcją, wpisując w ostatniej kolumnie odpowiednie liczby od 1 do 3, gdzie 1 oznacza najwyższą sankcję.

Wartość	Sankcja karna	Porównanie

ZADANIE 6.

Przepisz kolumnę „Wartość" z zadania 5 i podaj po jednym przykładzie realizacji wartości w życiu, czyli zachowania zgodnego z tą wartością.

Wartość	Przykład realizacji wartości

KARTA 4.2. ISTNIENIE WARTOŚCI I ICH HIERARCHIA

ZADANIE 1.

Kto jest autorem przedstawionej na rysunku hierarchii wartości?

.....

ZADANIE 2.

Zaznacz poprawne dokończenie zdania.

Według Maxa Schelera najwyżej stoją wartości związane z
a) pięknem.
b) odczuwaniem przyjemności.
c) *sacrum*.
d) użytecznością.

ZADANIE 3.

Wyjaśnij termin *aksjologia*.

Aksjologia – .....

.....

MATERIAŁY DO ZADAŃ 4.–9.

W Bawarii jest miasteczko, które nazywa się Landberg, odległe około 50 km od Monachium. Na południe od niego wiedzie szosa do odległego o 5 km Markt Kaufering. Na początku roku 1945 o świcie szosą tą szło 250 mężczyzn. Kolumna szła piątkami i była eskortowana przez SS-manów: była to grupa więźniów obozu koncentracyjnego w Kauferingu. Były to obdarte, wymizerowane postacie. Nogi straszliwie obrzmiałe od puchliny głodowej ledwo mogły udźwignąć ciała ważące przeciętnie 40 kg. […] *Pewnego dnia siedziało przede mną dwóch ludzi, obaj zdecydowani popełnić samobójstwo. Obaj użyli stereotypowego dla lagru zwrotu: „Nie mogę już niczego oczekiwać od życia…". Teraz chodziło o to, jak sprawić, by ci dwaj ludzie dokonali kopernikowskiego zwrotu, mianowicie, by już nie pytali, czy i czego mogą oczekiwać od życia, lecz na odwrót, dostrzegli, że życie na nich czeka, że na każdego z nich, na niego, właśnie na niego ktoś lub coś wyczekuje: jakieś dzieło lub jakiś człowiek. I rzeczywiście, okazało się zaraz, że po drugiej stronie tego, czego obaj więźniowie spodziewali się od życia, życie oczekiwało każdego z nich z zupełnie konkretnymi zadaniami.* […] *Kto w obozie nie potrafił wierzyć w przyszłość, był zgubiony.*

V. Frankl, *Siła do życia*, [w:] „Znak" 1/1967, s. 40–41.

MATERIAŁY DO ZADAŃ 4.–9. CD.

Wartość stwarza sens. Jeżeli Schlick [niemiecki filozof] pyta, co nas może obchodzić wartość rzeczy, jeżeli jest czysto obiektywna, to odpowiedzieć należy: wartość obiektywna, i właśnie tylko obiektywna, daje nam bezcenne dobro: sens życia – sprawia, że czujemy się unoszeni w świecie sensownym. I w tym znaczeniu wartość obiektywna wprost zbawia. […] Najpełniejsze zadowolenie, z punktu widzenia sensu, może nam dać przeświadczenie, że świat jako całość jest wartościowy. […] Wystarcza, by świat zawierał pierwiastki naprawdę wartościowe obok złych i obojętnych. Wtedy możemy te wartości ukochać, możemy za nie walczyć i to znowuż nadaje sens życiu.

H. Elzenberg, *Aksjologiczne pojęcie sensu*, [w:] W. Tyburski, *Elzenberg*, Łódź 2006, s. 193–194

ZADANIE 4.

W odpowiedzi na jakie pytanie Viktor Frankl widział możliwość odzyskania siły i chęci do życia?

.....

ZADANIE 5.

Jak nazywamy rodzaj terapii proponowany przez Frankla? Skorzystaj z dodatkowych źródeł.

.....

ZADANIE 6.

Frankl powiązał poczucie sensu życia z doświadczeniem wartości (praca, ukochana osoba itp.). Zastanów się, co według ciebie może stanowić sens życia. Swoją odpowiedź umieść na schemacie.

ZADANIE 7.

Czy przywołany fragment wypowiedzi Henryka Elzenberga może świadczyć o obiektywizmie aksjologicznym autora? Odpowiedź uzasadnij.

.....

.....

ZADANIE 8.

Z czym Elzenberg powiązał doświadczenie sensu życia?

.....

ZADANIE 9.

Porównaj teksty Frankla i Elzenberga. W czym obaj autorzy widzą nadzieję wobec doświadczenia cierpienia i zła?

.....

.....

.....

.....

KARTA 4.3. POZNANIE WARTOŚCI I JEGO ZABURZENIA

MATERIAŁ DO ZADAŃ 1.–4.

Zdaniem Schelera człowiek poznaje wartości w aktach emocjonalnych – aktach doświadczenia aksjologicznego. Akty otwierają dostęp do wartości oraz pozwalają uchwycić specyfikę wartości i zależności zachodzące pomiędzy nimi. Emocjonalność człowieka w rozumieniu Schelerowskim ma swój specyficzny porządek zwany ordo amoris – porządek serca. Scheler wprowadza również rozróżnienie pomiędzy czuciem czegoś a stanem uczuciowym. Czucie czegoś to aktywne przeżycie skierowane na coś zewnętrznego, natomiast stan uczuciowy jest biernym doznawaniem. Stan emocjonalny i czucie czegoś różnią się między sobą nie tylko pod względem aktywności, lecz także intencjonalnością. Czucie czegoś zawsze ma charakter intencjonalny, podczas gdy stan emocjonalny jest bezprzedmiotowy. Czucie czegoś może odnosić się zarówno do stanów emocjonalnych, nastrojów emocjonalnych ukierunkowanych na sytuację zewnętrzną oraz przybierać trzecią formę, zdaniem Schelera najważniejszą, czyli odczuwanie wartości. […] *Świat wartości zdaniem Schelera jest bogaty i zróżnicowany. Panuje w nim ład aksjologiczny. Jego struktura jest zbudowana na podstawie związków panujących między wartościami.*

M. Wędzińska, *Człowiek na drodze do wartości. Myśl etyczna Maxa Schelera – implikacje pedagogiczne*, [w:] „Przegląd Pedagogiczny" 2013/1, s. 34.

ZADANIE 1.

Co jest przeciwieństwem intencjonalności?

.....

ZADANIE 2.

Czym się różnią od siebie czucie czegoś i stan emocjonalny?

.....

ZADANIE 3.

Za pomocą czego, według Maxa Schelera, poznajemy wartości?

.....

ZADANIE 4.

Czy odczuwanie wartości ma charakter intencjonalny? Odpowiedź uzasadnij.

.....

ZADANIE 5.

Czym jest odczuwanie wysokości wartości?

.....

.....

ZADANIE 6.

Wartości poznajemy i oceniamy jako realizowane, czyli w działaniu własnym lub drugiego człowieka. Podaj przykłady realizacji wymienionych wartości.

Wartość	Przykład
sprawiedliwość	
opanowanie	
użyteczność	

ZADANIE 7.

Wartości poznajemy jako ustrukturyzowane, umieszczamy je w pewnej zależności od siebie lub układamy ich hierarchię. Przepisz wymienione wartości, rozpoczynając od tej, która jest według ciebie najwyższa. Następnie porównaj swoją odpowiedź z odpowiedziami koleżanek lub kolegów w klasie albo wybranych przez ciebie osób. Opisz krótko wyniki tego porównania.

zdrowie • pieniądze • uczciwość • zaufanie innych • życie • wolność
bezpieczeństwo • mądrość • wzbudzanie szacunku • pokora
sprawne poruszanie się po mediach społecznościowych • przyjemności cielesne

Wartości od najwyższej: .....

.....

.....

.....

.....

Porównanie: .....

.....

.....

.....

.....

ZADANIE 8.

Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli zdanie jest fałszywe.

1.	Resentyment to rodzaj patologii odczuwania wartości.	P	F
2.	Iluzja aksjologiczna to pogląd, który uznaje wartości za pojęcia zbyteczne, którym nic w świecie nie odpowiada.	P	F
3.	Filozoficzne ujęcie resentymentu jest związane z dorobkiem F. Nietzschego i M. Schelera.	P	F
4.	Twierdzenie *ważne jest tylko zdrowie* jest przykładem patologii odczuwania wartości, gdyż neguje wartość innych elementów doświadczenia.	P	F

ZADANIE 9.

Ułóż życzenia dla koleżanki lub kolegi. Odwołaj się w nich co najmniej do trzech wartości i nie narzucaj, która z nich powinna być najważniejsza w jej/jego życiu.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

KARTA 5.1. PRZEŻYCIE ODPOWIEDZIALNOŚCI I JEJ RODZAJE

ZADANIE 1.

Odpowiedzialność może się objawiać na różne sposoby. Podziel wyrażenia na negatywne (związane z czynem nagannym i jego konsekwencjami) oraz pozytywne (opisujące zakres powinności). Wpisz oznaczenia literowe w odpowiednie miejsca tabeli.

A. Nasza historia i kultura to dziedzictwo, które musimy szanować.
B. Jesteśmy odpowiedzialni za plamy śmieci na oceanach.
C. Pokolenie seniorów wymaga pomocy ze strony młodszych.
D. Uczniowi działającemu w sposób świadomy i dobrowolny na szkodę dobrego imienia szkoły można wymierzyć karę.
E. Sprawcy zostaną wykryci i ukarani.
F. Przyszłość planety jest oczywistym przedmiotem naszej wspólnej troski.
G. Wobec braku należytej opieki ze strony dzieci zasądzono alimenty na rzecz matki.
H. Kto znieważa miejsce publiczne urządzone w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.
I. Uczeń jest zobowiązany do dbania o mienie szkoły i jej dobre imię.

Wyrażenia pozytywne	Wyrażenia negatywne

ZADANIE 2.

Które komunikaty bardziej motywują cię do wzięcia na siebie odpowiedzialności: pozytywne czy negatywne? Odpowiedź uzasadnij.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

MATERIAŁ DO ZADAŃ 3. I 4.

Odrobina próżności jest w porządku wtedy, gdy towarzyszy jej współczucie, także wyrazy uznania, których oczekujemy od innych, są zarazem wyrazami uznania, które sami jesteśmy gotowi składać. Jest nie w porządku, gdy jest inaczej, gdy staje się apodyktyczna, obsesyjna czy arogancka. Analogicznie duma jest w porządku, gdy łączy się z pragnieniem, by zrobić coś dobrze, by nie zawieść siebie lub by nie robić czegoś poniżej naszych możliwości. Jest nie w porządku, gdy zaczyna rządzić nią pycha.

S. Blackburn, *Lustereczko powiedz przecie…*, Łódź 2018, s. 327–328.

ZADANIE 3.

W jaki sposób duma łączy się z odpowiedzialnością? Wskaż odpowiedni fragment i go omów.

.....

.....

.....

.....

.....

ZADANIE 4.

Za co lub za kogo jesteśmy odpowiedzialni według autora tekstu?

.....

.....

.....

ZADANIE 5.

Jak nazywamy osobę, która zaspokaja swoje potrzeby, nie zwracając uwagi na innych, a więc intencja jej działania jest zawsze i bezwzględnie związana z nią samą?

.....

ZADANIE6.

W ocenie czynu bierzemy pod uwagę cztery elementy: intencję, przedmiot czynu (jego wartość jako taką), okoliczności (np. nieświadomość u dziecka lub większa świadomość problemu u nauczyciela), konsekwencje (czasem jedno działanie pociąga za sobą wiele skutków). Uzupełnij tabelę.

Przykład	Intencja	Przedmiot czynu	Okoliczności i konsekwencje
Anna po obejrzeniu filmu o głodzie na świecie postanawia nie żywić siebie i swoich dzieci, a zaoszczędzone pieniądze przesłać na konto fundacji.			
Marta, znając problem głodu na świecie, stara się nie marnować żywności i przesyłać zaoszczędzone w ten sposób pieniądze na konto fundacji.			
Kamila spowodowała wypadek drogowy. Obawiając się konsekwencji, uciekła z miejsca zdarzenia i nie udzieliła pomocy rannym.			
Michał stanął w obronie swojej koleżanki, gdy zostali zaatakowani przez napastnika. Ponieważ jest sprawny i silny, obezwładniając sprawcę, uszkodził mu rękę.			
Filip na forum klasy potępił osobę, która w anonimowym wpisie naśmiewa się z jednej z koleżanek. Zrobił to, ponieważ niesłusznie sądził, że jego autorką jest nielubiana przez niego dziewczyna.			

KARTA 5.2. KIEDY MOŻEMY BYĆ ODPOWIEDZIALNI?

ZADANIE 1.

Wszystkie poniższe elementy wpływają na zakres naszej odpowiedzialności. Podkreśl tylko te dwie cechy, które musi posiadać człowiek, aby można go było pociągnąć do odpowiedzialności za jego czyny (cechy konieczne). Skorzystaj z podręcznika (s. 93).

świadomość odpowiedzialności • wolność (autonomiczność działania)

pełna wiedza o wszystkich okolicznościach • zła intencja • świadomość

ZADANIE 2.

Dopasuj sytuacje do rodzajów użycia terminu *odpowiedzialność*. Wpisz oznaczenia literowe w odpowiednie miejsca tabeli.

A. sumienne wykonywanie pracy

B. odbywanie kary więzienia za sprzedaż narkotyków

C. przeproszenie kolegi za niewłaściwe słowa wypowiedziane podczas kłótni

D. podjęcie nauki w szkole średniej

życie odpowiedzialne	
ponoszenie odpowiedzialności (bierne przyjmowanie skutków działania)	
bycie pociągniętym do odpowiedzialności lub pociąganie do odpowiedzialności (odpowiedzialność prawna)	
branie odpowiedzialności (celowa aktywność człowieka)	

ZADANIE 3.

Połącz działania wynikające z poczucia odpowiedzialności z doświadczeniem rozpoznania wartości. Jedno działanie może być związane z wieloma wartościami.

uprawianie sportu	
segregowanie śmieci	tradycja i historia
czytanie lektur	troska o siebie
płacenie podatków	godność drugiego człowieka
zwiedzanie muzeów	państwo jako dobro wspólne
zdrowa dieta	dotrzymywanie umów
uprzejmość	świat przyrody
dokładność w pracy	

ZADANIE 4.

Zinterpretuj krótko w kontekście odpowiedzialności słowa: *Komu wiele dano, od tego wiele wymagać się będzie*.

.....

.....

.....

.....

KARTA 6.1. OBYCZAJ, MORALNOŚĆ, ETYKA

ZADANIE 1.

Napisz, czym jest obyczaj. Podaj po jednym przykładzie obyczaju, którego przestrzegasz, oraz takiego, który wydaje ci się już przestarzały.

.....

.....

.....

.....

ZADANIE 2.

Przyporządkuj zdania do właściwych kolumn. Wpisz w tabeli odpowiednie oznaczenia literowe.

A. Podczas lekcji siedzimy w ławkach.
B. Powinność wynika z rozpoznanej wartości.
C. Anna uważa, że podpowiadanie jest złe.
D. Kradzieży nic nie usprawiedliwia.
E. Człowiek jest odpowiedzialny za swoje czyny.
F. W autobusie ustępuje się miejsca osobom starszym.

Obyczaj	Moralność	Etyka

ZADANIE 3.

Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli zdanie jest fałszywe.

1.	Etyka i moralność są synonimami i zawsze możemy używać słów tych zamiennie.	P	F
2.	Etyka jest częścią filozofii.	P	F
3.	Według amoralizmu nie jest możliwe dokonanie wiążącej oceny moralnej czynów.	P	F
4.	Obyczaje wpływają na moralność danej grupy.	P	F

ZADANIE 4.

Przyporządkuj zdania do odpowiednich kolumn. Wpisz w tabeli odpowiednie oznaczenia literowe.

A. Zawsze musimy być przygotowani do swoich zadań.
B. Michał dobrze przygotował się do dzisiejszej lekcji.
C. Używanie ściąg to rodzaj oszustwa.

Wskazanie postępowania pożądanego	Wskazanie postępowania niepożądanego	Wskazanie powinności

ZADANIE 5.

Uzupełnij wykres przedstawiający klasyczny podział filozofii greckiej.

FILOZOFIA GRECKA

....

MATERIAŁ DO ZADAŃ 6.–9.

[Maria] *Ossowska postulowała, że nauka o moralności ze względu na specyfikę oraz wielowymiarowość przedmiotu, który chce badać, powinna posługiwać się paletą różnorodnych procedur badawczych. Najważniejszą z nich była analityczna metoda badania języka ocen i norm moralnych. Badacz moralności nie mógł, w przekonaniu Ossowskiej, w sposób subiektywny decydować o zakresie pojęcia moralność.* […] *Badacz moralności, analizując meandry języka potocznego, zarówno tego pisanego, jak i mówionego, miał dotrzeć do najbardziej pierwotnych i utrwalonych w umyśle ludzi twierdzeń na temat moralności. Następnie, porównując obiegowe opinie o tym, co jest uznawane za moralnie dobre i moralnie złe, miał wyróżnić najistotniejsze elementy moralności.*

J. Rutkowska-Hajduk, *Maria Ossowska*, [w:] „Powszechna Encyklopedia Filozofii”, online: http://www.ptta.pl/pef/pdf/o/ossowska.pdf.

ZADANIE 6.

Zaznacz poprawne dokończenie zdania.

Propozycja Marii Ossowskiej to przykład
a) etyki normatywnej.
b) etyki opisowej.

ZADANIE 7.

Zaznacz poprawne dokończenie zdania.

Dyscyplinę, której powstanie proponowała Maria Ossowska, nazywamy
a) metaetyką.
b) nauką o moralności.

ZADANIE 8.

Na podstawie materiału źródłowego i wiedzy własnej wymień dwa działy proponowanego przez M. Ossowską modelu badań nad moralnością, które jednocześnie są naukami pomocniczymi etyki filozoficznej.

.....

.....

ZADANIE 9.

Zaznacz określenia cechujące etykę opisową.

badanie wypowiedzi dotyczących moralności

przyjęcie obiektywistycznego stanowiska

uwzględnienie kontekstu społecznego

posługiwanie się badaniami statystycznymi

wskazywanie działań słusznych i niesłusznych

KARTA 6.2. OCENIANIE W WYPOWIEDZIACH JĘZYKOWYCH

ZADANIE 1.

Każde z możliwych zakończeń zdania nadaje inne znaczenie słowu dobry. Wpisz odpowiednie oznaczenia literowe we właściwe kolumny.

Ten film jest dobry, ponieważ…

A. jest wyreżyserowany przez wybitnego twórcę.
B. uwrażliwia widzów na ważny problem społeczny.
C. nadaje się do obejrzenia w ramach wieczornego spotkania ze znajomymi.

Znaczenie moralne	Użyteczność	Zgodność ze sztuką

ZADANIE 2.

Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli zdanie jest fałszywe.

1.	Zdolność do oceny moralnej to sprawność, którą możemy kształtować.	P	F
2.	Osąd moralny może dotyczyć tylko czynów.	P	F
3.	Ocenianie to nadawanie przedmiotowi oceny pewnej wartości lub wiązanie go z antywartością.	P	F
4.	Ocena moralna może być zniekształcona brakiem wiedzy oceniającego lub jego wzburzeniem emocjonalnym.	P	F

ZADANIE 3.

Przyporządkuj wypowiedzi do przedmiotu oceny moralnej. Wpisz odpowiednie oznaczenia literowe we właściwe kolumny.

A. Udany rok szkolny kończy się uzyskaniem promocji.
B. Oszukiwanie na sprawdzianie jest oszukiwaniem siebie.
C. Regulamin musi być przestrzegany.
D. Systematyczność w pracy jest czymś, czego warto się uczyć.
E. Zadaniem ucznia jest uczyć się.
F. Marek musi ponieść konsekwencje, ponieważ pobił kolegę.

Czyn lub osoba	Powinność	Pożądana cecha lub cel

MATERIAŁ DO ZADAŃ 4.–7.

Podejmując się tego zadania [charakterystyki oceny moralnej]*, stoimy na gruncie pewnego założenia: mianowicie istnieje coś takiego jak ocena etyczna możliwego lub dokonanego, własnego lub cudzego działania, różna od oceny ze względu na przykrość lub przyjemność, niepowodzenia lub powodzenia jego sprawcy. Idziemy w tym przypadku za podszeptem własnego wyczucia, pozostając w zgodzie, jak nam się wydaje, z wyczuciem rozpowszechnionym szeroko, jeżeli nie uniwersalnie. A przyświadczają tym intencjom obiegowe wyrażenia z ich znaczeniami uświadamianymi wyraźnie, choć na ogół poczuciowo tylko* […]. *„Chapeaux bas!”* [kapelusze z głów] *zawołają słuchacze informowani o czynie etycznie aprobowanym* […]. *Kiedy indziej ktoś powie: „Nie podam ręki temu człowiekowi”. W ten sposób wyrazi on osąd, że ów człowiek swoim postępowaniem zasłużył sobie na wyróżniającą pogardę.* […] *Krótko mówiąc, są w mowie potocznej różnych krajów słowa, przy których pomocy ferujemy wyroki czci lub jej przeciwieństwa, osądy, że ktoś za takie lub inne działanie zasługuje lub zasługiwałby na cześć lub na jej antytezę, przy czym dochodzi do głosu stopniowanie (poczuciowe, oczywiście, nie pomiarowe) tych ocen – dodatnich i ujemnych.*

T. Kotarbiński, *Próba charakterystyki oceny etycznej*, [w:] „Pisma etyczne”, Wrocław 1987, s. 115–116.

ZADANIE 4.

Czy ocena etyczna jest tym samym, co ocena ze względu na skuteczność działania lub odczuwanie przyjemności z jego wykonania? Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....

.....

ZADANIE 5.

Jak nazywamy w etyce „poczucie”, o którym pisał Tadeusz Kotarbiński?

.....

ZADANIE 6.

Podaj dwa ogólne terminy określające działania moralne, do których według autora sprowadzają się oceny etyczne.

.....

ZADANIE 7.

Na podstawie materiału źródłowego i wiedzy własnej odpowiedz na pytanie, dlaczego ludzie chcą, aby ich ocena była powszechnie uznawana za zasadną.

.....

.....

.....

.....

.....

KARTA 6.3. SPÓR O REALNOŚĆ POWINNOŚCI MORALNEJ

ZADANIE 1.

Podaj uzasadnienia poniższych tez, odwołując się wskazanych wartości. Następnie odpowiedz na pytanie, czy odwoływanie się do wszystkich argumentów będzie jednakowo skuteczne. Uzasadnij swoją odpowiedź.

	Religia	Prawo stanowione	Empatia	Sprawiedliwość
„Nie zabijaj" jest zakazem bezwzględnym.				
Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi.				
Pomoc ubogim jest obowiązkiem całego społeczeństwa.				

.....

.....

.....

MATERIAŁ DO ZADAŃ 2. I 3.

Egocentryczne zniekształcenie ocen moralnych polega na tym, że to, co sprzyja realizacji interesów oceniającego, jest przezeń wyżej oceniane, zaś coś, co minimalizuje szansę realizacji interesów jest przezeń oceniane niżej. Taki egocentryzm ocen wykazano dla zasad dzielenia dóbr – ludzie mają skłonność do żądania większej zapłaty za wykonaną pracę, jeżeli oni sami, a nie kto inny był wykonawcą owej pracy. W naszych badaniach stwierdziliśmy, że nierówne traktowanie kobiet i mężczyzn w środowisku pracy było oceniane przez mężczyzn jako bardziej sprawiedliwe, kiedy polegało na faworyzacji mężczyzn. W jednej z polskich uczelni stworzono dość kontrowersyjny regulamin przyznawania stypendiów doktorskich niejednakowo traktujący studentów poszczególnych wydziałów. Jak można było oczekiwać, doktoranci faworyzowanego wydziału uważali ów regulamin za bardziej sprawiedliwy niż doktoranci pozostałych wydziałów.

B. Wojciszke, K. Bocian, M. Parzuchowski, A. Szymków, *Nieuchronna tendencyjność ocen moralnych,* [w:] „Nauka" 3/2014, s. 51.

ZADANIE 2.

Zaznacz poprawne dokończenie zdania.

Opisaną w tekście stronniczość w ocenie moralnej nazywamy
a) absolutyzmem etycznym.
b) ekonomią.
c) moralnością Kalego.
d) tendencyjnością.

ZADANIE 3.

Co może zmienić egoistyczne (w wąskim znaczeniu tego słowa) nastawienie poszczególnych członków społeczeństwa? Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do głównej tezy tekstu.

.....

.....

.....

KARTA 7.1. STRUKTURA I RODZAJE NORM MORALNYCH

ZADANIE 1.

Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli zdanie jest fałszywe.

1.	Normy teleologiczne są związane są systemami religijnymi (teologią).	P	F
2.	„Nie zabijaj" to przykład normy tetycznej.	P	F
3.	Etyka heteronomiczna uznaje, że normy tworzy poszczególny człowiek ze swoim własnym systemem wartości.	P	F
4.	Etyka heteronomiczna wyjaśnia m.in. pochodzenie norm moralnych.	P	F

ZADANIE 2.

Spośród wymienionych obowiązków podkreśl te, które odnoszą się do norm etyki zawodowej, a więc ich przestrzeganie nie jest obowiązkiem uniwersalnym obłożonym sankcją.

zachowanie tajemnicy

powstrzymanie się od kradzieży

poszanowanie godności drugiego człowieka

uczenie cudzych dzieci

wykonywanie swoich obowiązków

ochrona cudzej własności

MATERIAŁ DO ZADAŃ 3.–7.

W słownikach terminów filozoficznych i etycznych termin ten [normy moralne] *definiowany jest przykładowo w sposób następujący: „NORMY MORALNE (łac.* norma *– prawidło;* moralis *– dot. obyczajów) – przepisy, imperatywy określające właściwy pod względem moralnym (dobry lub słuszny) sposób postępowania. Formułowane w różnej formie gramatycznej, najczęściej w postaci rozkaźników (np. »Nie cudzołóż!«) lub zdań zawierających specyficzne słowa: »powinien«, »należy«, »trzeba«, »jest zobowiązany« (np. »lekarz jest zobowiązany szanować przekonania pacjenta«)". Bodaj najbardziej ogólną definicję podaje Zygmunt Ziembiński: „*[...] *normy –* [...] *wypowiedzi, które formułowane są w danym języku dla wyrażenia żądania, by jakaś osoba czy osoby zachowały się w określony sposób". Można więc najogólniej określić normę moralną jako dyrektywę działania, nakaz określonego postępowania lub powstrzymania się od określonych czynów.* […] *Wypełnienie dyrektywy wyrażonej w normie moralnej nie jest jeszcze, rzecz jasna, wykonaniem wszystkiego, co w danej sytuacji zrobić można, nie jest, a przynajmniej nie musi być, działaniem najlepszym z możliwych. Jest to raczej wypełnienie pewnego minimum. Wykraczając poza owo minimum, wkraczamy w obszar czynów chwalebnych, o specjalnym znaczeniu i szczególnie ocenianych. Podczas gdy do przestrzegania norm zobowiązani są wszyscy członkowie grupy, realizacja ideałów właściwa jest elicie, która zdoła się wznieść ponad partykularyzm z jednej i regulatywny charakter sfery norm z drugiej strony.*

P. Machura, *Normy moralne, ideały i superorogacja*, [w:] „Folia Philosophica" 29(2011), s. 227–305.

ZADANIE 3.

Co w języku łacińskim oznacza słowo *norma*?

.....

ZADANIE 4.

Po jakich wyrażeniach możemy najczęściej poznać, że mamy do czynienia z normą? Wymień trzy.

– .....

– .....

– .....

ZADANIE 5.

Podaj dwa przykłady normy moralnej. Każdy przykład określ według podziału podanego w podręczniku (s. 133).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ZADANIE 6.

Jakie dwa terminy etyczne zostały porównane w tekście? Na jaką różnicę między nimi wskazuje autor?

.....

.....

.....

.....

.....

ZADANIE 7.

Jak rozumiesz zdanie: *Realizacja ideałów właściwe jest elicie?*

.....

.....

.....

.....

.....

KARTA 7.2. ROZWÓJ MORALNY

ZADANIE 1.

Zastanów się i napisz, czy wiedza nabyta przez ciebie na zajęciach etyki zmieniła twój sposób patrzenia na kwestię moralności? Odpowiedź uzasadnij.

.....

.....

.....

ZADANIE 2.

Które z omawianych dotychczas tematów uważasz za najważniejsze? O których zagadnieniach rozmawiałaś/rozmawiałeś z innymi ludźmi?

.....

.....

.....

ZADANIE 3.

Co według ciebie należałoby robić, aby rozwijać się moralnie?

.....

.....

.....

.....

MATERIAŁY DO ZADAŃ 4.–7.

Odpowiedział mu na to Sokrates: Powiedz mi szczerze, Eutydemie, czy byłeś kiedyś w Delfach? – Ależ oczywiście, dwa razy – odrzekł Eutydem. Zauważyłeś, że tam na świątyni widnieje wyryty napis: poznaj samego siebie? – Oczywiście, zauważyłem. – Nie zainteresowałeś się treścią tego napisu czy też może głębiej zastanowiłeś się nad nim i nawet starałeś się zbadać samego siebie, kim jesteś?

Ksenofont, *Pisma sokratyczne*, Warszawa 1967, s. 183.

[P]*róbowałem każdego z was namawiać, żeby ani o żadną ze spraw swoich nie dbał prędzej, zanim dbać zacznie o siebie samego, by się stał jak najlepszym i najmądrzejszym, zanim o państwie samym pomyśli, i żeby się o wszystko inne podobnym porządkiem starał. Więc co mi się należy za to? Takiemu człowiekowi? Coś dobrego, obywatele, jeżeli wniosek ma być naprawdę należyty.*

Platon, *Obrona Sokratesa,* Kraków 2017, s. 40.

ZADANIE 4.

Wyszukaj informacje na temat wyroczni w Delfach i sporządź krótką notatkę na ten temat.

.....

.....

.....

.....

ZADANIE 5.

Zapisz tytuły dzieł, w których zostały przedstawione podane idee.

Idea	Tytuł dzieła, z którego został zaczerpnięty tekst źródłowy
poznanie samego siebie (gr. *gnothi seauton*)	
troska o samego siebie (gr. *epimeleia heauton*)	

ZADANIE 6.

Co jest, według Sokratesa, celem troski o samego siebie?

.....

.....

.....

.....

ZADANIE 7.

Czy rozwój moralny jednostek przyczynia się do pomyślności wspólnoty lub państwa? Odpowiedź uzasadnij.

.....

.....

.....

.....

ZADANIE 8.

Zaznacz poprawne dokończenie zdania.
Koncepcja tabula rasa mówi, że człowiek rodzi się
a) niejako z czystą kartą, a staje się dobry lub zły dopiero poprzez życiowe doświadczenia.
b) z potencjałem rozróżniania dobra od zła.

ZADANIE 1.

Zaznacz, w którym przykładzie mamy do czynienia ze złem ontycznym, a w którym ze złem moralnym.

Przykład	Rodzaj zła	
	zło ontyczne	zło moralne
jazda na rowerze po zażyciu narkotyków		
kradzież torebki starszej kobiecie przez grupę nastolatków		
śmierć kobiety w ciąży w wypadku samochodowym		

ZADANIE 2.

Dokończ zdania, nazywając opisane postawy człowieka.

Postawa polegająca na wyrzekaniu się przyjemności, unikaniu uciech życiowych, umartwianiu ciała, mająca na celu osiągnięcie doskonałości to .....

Postawa, którą charakteryzuje bezinteresowne kierowanie się w postępowaniu dobrem innych oraz gotowość do poświęceń, to .....

ZADANIE 3.

Przeprowadź analizę konfliktu motywacyjnego w opisanej sytuacji według poniższych wskazówek.
Uczeń po przyjściu ze szkoły, zamiast odrabiać lekcje i się uczyć, całe popołudnie spędził przed komputerem, grając w gry. W efekcie następnego dnia poszedł do szkoły nieprzygotowany i otrzymał ocenę niedostateczną.

a) Podaj motyw pobudzający ucznia do działania.

.....

b) Oceń działanie ucznia.

.....

c) Napisz, jakie wartości uczeń brał pod uwagę, i określ, które z nich były wyższe.

.....

d) Sformułuj wniosek.

.....

ZADANIE 4.

Uzupełnij tabelę, wpisując skutek, przyczynę strachu, obiekt strachu oraz zachowanie osoby przeżywającej strach.

Sytuacja	Przewidywany skutek	Przyczyna strachu	Obiekt strachu	Zachowanie osoby przeżywającej strach
Młoda kobieta wyniosła ze sklepu spodnie, nie płacąc za nie.				

ZADANIE 5.

Do podanych wartości dopisz odpowiadające im antywartości.

życie – .....

piękno – .....

sacrum – .....

ZADANIE 6.

Każda norma chroni wartość. Do norm dopisz wartości, jakie są przez nie chronione.

Norma	Chroniona wartość
Nie wolno kłamać.	
Lekarz jest zobowiązany nieść pomoc w każdej sytuacji.	

ZADANIE 7.

Przyporządkuj dwa podane przypadki do wyrażeń A i B.

A. Przeszkodzić komuś w postępowaniu zgodnym z jego sumieniem.
B. Zmusić kogoś do postępowania wbrew jego sumieniu.

I. Joanna nie chce przynależeć do organizacji, której zasady są sprzeczne z jej światopoglądem. Została jednak do tego zmuszona.

II. Mateusz uważa, że nie wszyscy ludzie są równi w swej godności, a niektórzy nie zasługują na szacunek ze względu na swoje pochodzenie. Dyrekcja szkoły zabroniła mu wygłaszania publicznie jego poglądów.

I. ..... II. .....

ZADANIE 8.

Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, zdanie jest fałszywe.

1.	Metaetyka to nauka o wartościach, których nie można podważyć.	P	F
2.	Spór między nonkognitywistami a kognitywistami dotyczy wartości poznawczej wypowiedzi o dobru i złu.	P	F
3.	Pytanie o to, czym jest etyka, należy do pytań metaetycznych.	P	F
4.	Naturalizm to koncepcja uzasadniająca normy etyczne poprzez odwołanie się do metafizycznej natury człowieka.	P	F

KARTA 8.1. SOKRATES

MATERIAŁ DO ZADAŃ 1.–4.

Synów moich, kiedy dorosną, karzcie, obywatele, dręcząc ich tak samo, jak ja was dręczyłem, jeśli zobaczycie, że o pieniądze czy o cokolwiek innego więcej dbają niż o dzielność, i jeśliby mieli pozory jakiejś wartości, nie będąc niczym naprawdę, poniewierajcie ich tak samo jak ja was, że nie dbają o to, co trzeba, i myślą, że czymś są, chociaż nic nie są warci. Jeżeli to zrobicie, spotka mnie sprawiedliwość z waszej strony; i mnie, i moich synów. Ale oto już i czas odejść; mnie na śmierć, wam do życia. Kto z nas idzie do tego, co lepsze, tego nie wie jasno nikt – chyba tylko bóg.

Platon, *Obrona Sokratesa*, [w:] tegoż, *Wybór dialogów. Eutyfron. Obrona Sokratesa. Kriton*, Warszawa 1995, s. 91.

ZADANIE 1.

Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli zdanie jest fałszywe.

1.	Można się nauczyć żyć cnotliwie.	P	F
2.	Sokrates przeciwstawia cnotę wartościom materialnym.	P	F
3.	Sokrates nie wierzy w życie pozagrobowe.	P	F
4.	Dzielność jest najwyższą wartością.	P	F

ZADANIE 2.

Podkreśl cechy Sokratesa, które można uznać za cnoty także we współczesnych czasach.

pogarda dla pieniędzy	sprawiedliwość	złośliwość
nielękanie się śmierci	dążenie do dobra	poczucie własnej wartości
walka o słuszność przekonań	godność	doskonalenie charakteru
pogarda dla głupoty	wolność	pokora

ZADANIE 3.

Wybierz z zadania 2. trzy cechy i dopisz do nich potwierdzające je cytaty z tekstu.

– .....

– .....

– .....

ZADANIE 4.

Która cecha (lub cechy) jest twoim zdaniem najważniejsza? Uzasadnij swój wybór.

.....

.....

.....

MATERIAŁ DO ZADANIA 5.

J.-L. David, *Śmierć Sokratesa*, 1787.

ZADANIE 5.

Zinterpretuj znaczenie elementów przedstawionych na obrazie Jacquesa-Louisa Davida *Śmierć Sokratesa*.

palec skierowany w górę – .....

.....

odwrócone twarze niektórych osób – .....

.....

kielich – .....

kajdany leżące na ziemi – .....

wyraz twarzy mędrca – .....

tonacja kolorystyczna – .....

.....

ZADANIE 6.

Nieznajomość dobra prowadzi do zła – mówił Sokrates. Zapisz, jakie poważne skutki może wywołać małe, „niewinne" zło.

Przyczyna	Skutek
pomyłka w obliczeniach	
przejęzyczenie	
„literówka" – przestawienie liter w wyrazie	
niezauważenie znaku drogowego	

ZADANIE 7.

Zaznacz poprawne dokończenie zdania.

Dajmonion, który, zdaniem Sokratesa, pomaga zredukować błąd poznawczy i podpowiada, jak żyć, to

a) opinia publiczna.
b) sumienie.
c) wiara.
d) wiedza.

ZADANIE 8.

Dlaczego *dajmonion* nie podpowiedział Sokratesowi ucieczki przed wykonaniem wyroku śmierci? Odpowiedź uzasadnij.

.....

.....

ZADANIE 9.

Ponumeruj w kolejności etapy dochodzenia do prawdy poprzez dyskusję sokratejską.

☐ zadawanie pytań rozmówcy, aby odrzucić błędne przekonania

☐ stwierdzenie, że nie wiemy, jak się rzeczy mają

☐ zadawanie pytań, dzięki którym rozmówca może sam sformułować trafny pogląd

☐ uświadomienie rozmówcy fałszywości jego przekonań poprzez ukazanie ich do absurdu

ZADANIE 10.

Słownik języka polskiego podaje cztery znaczenia słowa *cnota*. Wskaż, które z nich jest najbliższe ujęciu Sokratejskiemu. Odpowiedź uzasadnij.

cnota
1. całość wysokich wartości moralnych, prawość, szlachetność, zacność;
2. przestrzeganie zasad obowiązującej etyki;
3. pozytywna cecha charakteru; walor, przedmiot, zaleta;
4. dziewictwo, niewinność, czystość

https://sjp.pl/cnota

.....

.....

ZADANIE 11.

Wyjaśnij sens cytatów przypisywanych Sokratesowi.

a) *Ateny są jak ospały koń, a ja jak giez, który próbuje go ożywić.*

.....

b) *Błąd jest przywilejem filozofów, tylko głupcy nie mylą się nigdy.*

.....

c) *Często język wyprzedza myśli.*

.....

KARTA 8.2. PLATON

ZADANIE 1.

Na osi czasu zaznacz lata życia Sokratesa (na zielono), Platona (na czerwono) i Arystotelesa (na niebiesko).

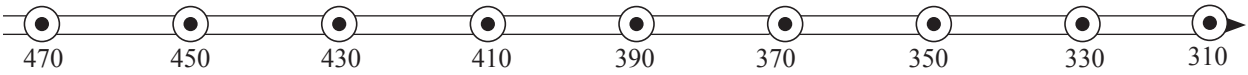

ZADANIE 2.

Uzupełnij zdanie.

Idealizm Platoński powstał w opozycji do koncepcji ..... którą głosił .....

MATERIAŁY DO ZADAŃ 3. I 4.

Jakeśmy na początku tej opowieści na trzy części każdą duszę podzielili: dwie niby na kształt koni, a trzecia na kształt woźnicy, zostańmy i teraz przy tym porównaniu. Z koni zaś, powiedzieliśmy, jeden dobry jest, a drugi nie. Ale na czym polega dobroć jednego, a złość drugiego, tegośmy nie przechodzili; więc powiedzmy teraz. Otóż ten z nich, który lepsze ma stanowisko, kształty ma proste a proporcjonalne i zgrabne; wysoko nosi kark, nos ma łagodnie zgarbiony, białą maść, czarne oczy; ma ambicję, ale ma i władzę nad sobą, i wstyd w oczach. Lubi zasłużoną chwałę; batoga nie potrzebuje, dobre słowo mu wystarcza. A drugi krzywy, gruby i lada jako związany; twardy ma kark, krótką szyję, nos do góry zadarty, czarną sierść, ogień w krwią nabiegłych oczach; buta i bezczelność to jego żywioł. Nie słyszy całkiem, bo ma kudły w uszach; ledwie że bicza i ościenia posłucha.

Platon, *Fajdros*, Komorów 2002, s. 230.

ZADANIE 3.

Co oznacza Platońska alegoria rydwanu?

czarny koń: dusza – .....

.....

biały koń: dusza – .....

.....

woźnica: dusza – .....

.....

ZADANIE 4.
Jakie trzy cnoty uosabiają woźnica i konie zaprzężone do rydwanu?

.....

MATERIAŁ DO ZADAŃ 5.–7.

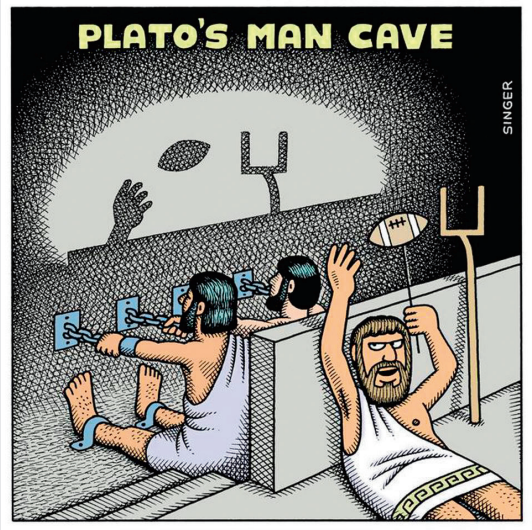

rys. A. Singer

ZADANIE 5.
Podaj tytuł utworu, w którym został opisany mit jaskini.

.....

ZADANIE 6.
Jakie pojęcie tłumaczy Platon za pomocą mitu jaskini?

.....

ZADANIE 7.
Wskaż elementy, które autor rysunku zaczerpnął z platońskiego mitu jaskini. Co one symbolizują?

– .....

– .....

– .....

– .....

ZADANIE 8.
Czy przesłanie rysunku można uznać za zbieżne z wymową mitu jaskini? Uzasadnij swoją opinię.

.....

.....

.....

.....

ZADANIE 9.

Według *Słownika języka polskiego* idea to samoistny byt idealny, wieczny i niezmienny. Wyjaśnij to pojęcie swoimi słowami, inspirując się poniższymi ilustracjami.

.....

.....

.....

ZADANIE 10.

Wskaż zdanie/zdania zgodne z Platońską koncepcją idei.

- [ ] Idee istnieją poza czasem.
- [ ] Idee są wytworem ludzkiego umysłu.
- [ ] Idee są prawzorami rzeczy materialnych.

ZADANIE 11.

Wyjaśnij sens znanych cytatów z dzieł Platona.

a) *Jak długo miłośnicy mądrości nie będą mieli w państwach władzy królewskiej, tak długo nie ma sposobu, żeby zło ustało.* (Platon, *Państwo, Księga V*, Komorów 2006)

.....

.....

b) *Nawet śmierć ponieść za drugiego potrafi tylko ten, który kocha.* (Platon, *Uczta*, Komorów 2006).

.....

.....

ZADANIE 12.

Wyjaśnij sens tezy Alfreda Northa Whiteheada, że cała filozofia europejska to są przypisy do Platona.

.....

.....

.....

ZADANIE 1.

Które terminy pojawiają się w Arystotelesowskiej etyce cnót? Zaznacz właściwe.

SPRAWIEDLIWOŚĆ

IMPERATYW MORALNY

ROZSĄDEK

ZŁOTY ŚRODEK

UŻYTECZNOŚĆ

ZADANIE 2.

Wypisz właściwości każdej duszy.

wegetatywna

rozumna

zmysłowa

ZADANIE 3.

Przeczytaj uważnie fragmenty *Etyki nikomachejskiej* Arystotelesa, a następnie uzupełnij tabelę.

A. […] *Jest to przyjaźń między tymi, którzy nie żywią dla siebie uczuć przyjaznych ze względu na osobę przyjaciela, lecz tylko o tyle, o ile dla każdego z nich wynika stąd jakieś dobro* […]. *Korzyść nie jest niezmienna, lecz zmienia się wciąż z upływem czasu. Kiedy więc znika powód, dla którego ludzie są przyjaciółmi, znika też przyjaźń, ile że istniała w tych celach. Tego rodzaju przyjaźń rodzi się najczęściej, jak się zdaje, między ludźmi starymi oraz między tymi w sile wieku i tymi młodzieńcami, którzy szukają pożytku. Tacy przyjaciele wcale ze sobą nie współżyją, a czasem nawet nie są sobie mili; nie odczuwają więc wcale braku wzajemnych stosunków, jeśli nie mają z siebie wzajemnego pożytku. Do takich stosunków przyjacielskich zalicza się między innymi gościnność.*

B. […] *Są sobie przyjaciółmi ze względu na wynikające stąd dla nich przyjemności; nie za to lubią na przykład ludzi gładkich i dowcipnych, że ci posiadają pewne cechy charakteru, ale za to, że sprawiają im przyjemność* […]. *Przyjaźń ludzi młodych podyktowana jest – jak się zdaje – względem na przyjemność, bo kierują się oni w życiu namiętnościami i gonią przede wszystkim za tym, co im jest przyjemne i co chwila przynosi; ale wraz z postępującym wiekiem zmieniają się też i przyjemności. Dlatego to ludzie młodzi szybko stają się przyjaciółmi i szybko przestają nimi być.*

C. *Doskonałą formą przyjaźni jest przyjaźń między ludźmi etycznie dzielnymi i podobnymi sobie w dzielności etycznej* […] *Ci, którzy dobrze życzą swoim przyjaciołom ze względu na nich samych, są przyjaciółmi w najwłaściwszym słowa tego znaczeniu. Przyjaźń ich trwa dopóty, dopóki są etycznie dzielni, a dzielność etyczna jest czymś trwałym. I każdy z nich jest* […] *dobry dla przyjaciela* […] *podobnie są też sobie mili…* [Przyjaźń] *wymaga* […] *ponadto czasu i przyzwyczajenia; bo zgodnie z przysłowiem ludzie nie mogą poznać się nawzajem, póki nie zjedli z sobą owej przysłowiowej beczki soli* […]. *Chęć przyjaźni rodzi się szybko, ale przyjaźń powoli.*

	Rodzaj przyjaźni		
	A	B	C
Cel			
Osoby			
Trwałość			
Przykłady takiej przyjaźni z tekstów kultury lub osobistych obserwacji			

ZADANIE 4.

Jak rozumiesz najwyższy stopień przyjaźni oparty na etycznej dzielności?

.....

.....

.....

ZADANIE 5.

Czy zdaniem Arystotelesa możliwa jest przyjaźń między osobami, które są bardzo młode lub znają się od niedawna? Odpowiedź uzasadnij.

.....

.....

ZADANIE 6.

Uzupełnij tabelę zgodnie z zasadą „złotego środka". Wpisz do niej pozostałe z dwunastu cnót wymienionych przez Arystotelesa w *Etyce nikomachejskiej: męstwo*, *szczodrość*, *wielkoduszność*, *duma*, *ambicja*, *prawdomówność*, *takt* (*grzeczność*), *sprawiedliwość*. Zapisz także ich skrajności.

	Cnota	
brak	umiarkowanie	nadmiar
		brawura
skąpstwo		
	wspaniałomyślność	naiwność
		pobłażliwość
poniżenie		
		żądza
	cierpliwość	
		obcesowość
bezczelność		
		rygoryzm
	przyjaźń	